

De vijf pijlers van SWPBS anno 2016

SAMENVATTING

Zeven jaar geleden zijn bij de introductie van *School Wide Positive Behavior Support* (SWPBS) in Nederland 'De vijf pijlers van SWPBS' geformuleerd. In deze vijf pijlers is getracht de kernbegrippen en theoretische concepten van SWPBS te verbinden en overzichtelijk weer te geven voor de Nederlandse onderwijscontext. Nu steeds meer scholen met SWPBS gaan werken¹ ontstaat de behoefte om de vijf pijlers kritisch onder de loep te nemen om ten eerste te kijken of zij de kern van SWPBS goed weergeven en ten tweede om te onderzoeken of voortschrijdend inzicht een nieuwe indeling vereist.

In dit artikel passeren de pijlers een voor een de revue waarbij gebruikgemaakt wordt van inzichten uit onderzoek, literatuur en praktijk. Geconcludeerd wordt dat de destijds geformuleerde vijf pijlers nog steeds de kern van SWPBS weergeven. Op sommige plaatsen is de formulering van de vijf pijlers aangescherpt om de inhoud beter recht te doen.

1 Inleiding

School Wide Positive Behavior Support (SWPBS) is een systematische en schoolbrede aanpak die toepasbaar is in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs (zowel regulier als speciaal). De aanpak is gericht op het creëren van een positief, veilig en voorspelbaar schoolklimaat, waardoor het leren wordt bevorderd en gedragsproblemen zoveel mogelijk worden voorkomen (beleidsnotitie Fontys & Windesheim, 2015²). De aanpak is afkomstig uit de Verenigde Staten en werd in 2009 in Nederland geïntroduceerd. Bij de introductie in het Nederlandse onderwijs zijn de theoretische concepten en basisbegrippen samengevat in de zogenaamde vijf pijlers zoals in diverse publicaties naar voren komt, waaronder ook in dit tijdschrift (Blonk, Das, Haasen, Hoetmer & Wichers-Bots, 2014; Goei et al., 2010/2011; Leeuwen, Albrecht & Vinkenvleugel, 2012; Nelen, 2010). Inmiddels zijn we zeven jaar verder: steeds meer scholen zijn bezig met het implementeren van SWPBS en er is een aantal (voornamelijk praktijkgerichte en evaluatieve) onderzoeken gedaan naar SWPBS (Kuijk & Rens, 2013; Nieuw Meesterschap, 2013). Hoogste tijd om op basis van deze praktijkervaring en onderzoek in Nederlandse scholen de pijlers onder de loep te nemen en te kijken of ze anno 2016 nog steeds valide zijn.

Uit de enorme hoeveelheid publicaties, blueprints en praktijkmaterialen werden de kernbegrippen overzichtelijk samengevat in vijf pijlers die de implementatie van SWPBS in Nederlandse scholen ondersteunden

2 De vijf pijlers van SWPBS

In 2009 bezocht een groep Nederlandse professionals uit onderwijs en jeugdzorg scholen en universiteiten in Eugene (Orgeon, V.S.) en Oslo (Noorwegen) die zich bezighielden met het implementeren van SWPBS. Onder de indruk van de in het buitenland bereikte resultaten en de mogelijkheden om SWPBS aan te passen aan de culturele context werd besloten dit in Nederland te introduceren. Uit de enorme hoeveelheid publicaties, blueprints en praktijkmaterialen werden de kernbegrippen overzichtelijk samengevat in vijf pijlers die de implementatie van SWPBS in Nederlandse scholen ondersteunden:

- 1 schoolbreed werken aan gedrag vanuit gedeelde waarden;
- 2 preventie staat centraal: zoveel mogelijk voorkomen van gedragsproblemen;
- 3 positieve insteek: aanleren, oefenen en waarderen van gewenst gedrag op basis van heldere, eenduidige verwachtingen;
- 4 planmatige, systematische aanpak op basis van data;
- 5 partnerschap met ouders en samenwerking met ketenpartners.

3 Theoretische concepten

Sugai en Horner (2009) beschrijven zes theoretische concepten die aan de basis liggen van SWPBS: de gedragstheorie (of leertheorie) met de bijbehorende toegepaste gedragsanalyse, preventietheorieën, het toepassen van evidence- en research-based strategieën om gedrag te beïnvloeden, focus op instructie, aandacht voor systeemverandering en data gestuurd besluiten nemen. Deze zes concepten zijn terug te vinden in de vijf pijlers. Voor de Nederlandse onderwijspraktijk zijn er nadrukkelijk ook elementen vanuit de positieve psychologie en oplossingsgericht werken aan de vijf pijlers toegevoegd.

Aangezien SWPBS een schoolbrede benadering is waar de kenmerkende elementen op maat gemaakt worden voor de (culturele) context van een school is gedegen kennis van deze concepten noodzakelijk om dit succesvol in te kunnen voeren in de school. In de vijf pijlers is getracht de theoretische concepten concreet uit te werken in de praktijk.

4 De gedragstheorie nader belicht

Aangezien veel strategieën en interventies binnen SWPBS hun grondslag vinden in de toegepaste gedragstheorie (in Nederland ook wel leertheorie genoemd), wordt er in deze paragraaf extra aandacht besteed aan dit gedachtegoed. Binnen de gedragstheorie gaat men ervan uit dat alle gedrag aangeleerd wordt en dus ook weer afgeleerd kan worden.

Vaak wordt de gedragstheorie vereenzelvd met grondleggers als Pavlov en Skinner en met klassieke en operante conditionering. Vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw is er veel onderzoek gedaan dat nieuwe en aanvullende inzichten heeft opgeleverd. Zo onderzocht Berlyne (1965) de interne mediërende processen tussen de externe stimulus en externe respons (mediatie theorie) en beschreef Bandura (1986) het leren door observeren. De sociaal leren theoretici breidden de gedragstheorie uit met psychische fenomenen (die voorheen alleen in de psychoanalyse aan bod kwamen)

zoals: gevoelens, emoties, denkbeelden, fantasieën en begrippen als identificatie en morele ontwikkeling.

Een belangrijke loot aan de stam van de gedragstheorie is Applied Behavior Analysis (ABA ofwel toegepaste of functionele gedragsanalyse). Deze wetenschappelijke benadering om (complex) gedrag te bestuderen gaat ervan uit dat gedrag bepaald wordt door vroegere en huidige gebeurtenissen in de omgeving van een persoon. Maar zoals de omgeving ons gedrag beïnvloedt, beïnvloeden wij met ons gedrag de (sociale) omgeving. Aan de hand van de principes van ABA wordt gedrag van mensen exact omschreven, geanalyseerd en waar nodig veranderd, meestal door veranderingen in de antecedenten en consequenties³ aan te brengen. ABA blijkt effectief om op alle mogelijke gebieden het dagelijks functioneren van mensen te verbeteren, hun welzijn te vergroten en gedragsproblemen te verminderen (Forster, Sundell, Morris, Karlberg & Melin, 2012; Matson, Bernavidez, Compton, Paclawskyj & Baglio, 1996).

In SWPBS wordt bij het ontwikkelen van interventies in de school veelvuldig gebruikgemaakt van de principes van ABA. De Gedrags Functie Analyse (GFA) wordt als middel ingezet om antwoord te geven op de volgende vragen: ‘Wat maakt dat iemand zich in een bepaalde situatie zo gedraagt?’, ‘Wat bereikt hij met dit gedrag?’ en ‘Wat probeert iemand te vermijden door dergelijk gedrag te vertonen?’

5 Implementeren met betrouwbaarheid

SWPBS is geen geprotocolleerd programma of vastomlijnde methodiek. Het is een theoretisch goed onderbouwd raamwerk⁴ met kenmerkende elementen die op maat gemaakt moeten worden in de schoolcontext. Amerikaans en Noors onderzoek (Bradshaw, Mitchell & Leaf, 2010; Horner et al., 2009; Muscott, Mann & LeBrun, 2008; Ogden & Sørli, 2009; Oswald, Safran & Johanson, 2005; Sørli & Ogden, 2007, 2015) toont aan dat de invoering van SWPBS bijdraagt aan de afname van het aantal gedragsincidenten op een school, een verbetering van leerresultaten en het ontstaan van een positief, veilig en voorspelbaar schoolklimaat. Deze resultaten zijn gemeten op scholen die SWPBS implementeerden met een hoge mate aan kwaliteit, ook wel implementatie betrouwbaarheid genoemd (Simonsen et al., 2012). Implementatiebetrouwbaarheid refereert aan de mate waarin elementen van een interventie zijn ingevoerd zoals oorspronkelijk bedoeld is (Lane, Bocian, MacMillan & Gresham, 2004). Om implementatiebetrouwbaarheid te kunnen meten is het van belang om de kenmerkende elementen van een interventie te specificeren. In diverse publicaties (Sailor, Dunlap, Sugai & Horner, 2009), blueprints⁵ en binnen SWPBS ontwikkelde zogenaamde ‘fidelity measures’ of evaluatie-instrumenten zijn deze kenmerkende elementen omschreven.

Dit zal bij de beschouwing van de vijf pijlers meegenomen worden.

---

er is alleen sprake van SWPBS als alle vijf pijlers in een school geïmplementeerd worden

6 De vijf pijlers nader beschouwd

In dit artikel zullen de pijlers een voor een besproken worden waarbij de theoretische concepten, handboeken, evaluatie-instrumenten en inzichten uit de praktijk

met elkaar verbonden worden. Daarbij is het van belang op te merken dat de vijf pijlers wel van elkaar te onderscheiden maar niet te scheiden zijn: er is alleen sprake van SWPBS als alle vijf pijlers in een school geïmplementeerd worden.

6.1 Pijler 1: Schoolbreed werken aan gedrag vanuit gedeelde waarden

Binnen de gedragstheorie gaat men ervan uit dat gedrag wordt aangeleerd in een omgeving, waarbij er een wisselwerking plaatsvindt tussen het gedrag van een individu of groep en de context waarin het plaatsvindt. Bij het beïnvloeden van gedrag speelt de omgeving dus een belangrijke rol. Een school is bij uitstek een sociale omgeving waar veel geleerd wordt. Uit onderzoek blijkt dat een schoolbrede aanpak effectiever is in het beïnvloeden van gedrag van zowel leerlingen als leraren dan op zichzelf staande interventies (Sørlië & Ogden, 2015).

Dat het schoolbreed implementeren van een aanpak geen sinecure is blijkt uit de talloze verhalen van coaches en scholen. Naast gedegegen kennis van de binnen SWPBS gehanteerde conceptuele modellen is ervaring met het begeleiden van veranderingsprocessen in de school onmisbaar. Schoolontwikkelingsprocessen zijn complex, maar wanneer het lukt om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen leidt dit tot veel voldoening bij de betrokkenen, zo blijkt uit de verhalen.

Aanvankelijk lag de focus bij het ontwikkelen en implementeren van SWPBS vooral op gedrag. Maar omdat gedrag en leren onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn richt men zich nu steeds meer op het integreren van gedragsinterventies met de interventies die er (nodig) zijn om het leren van leerlingen te bevorderen.

Werken vanuit gedeelde waarden is de afgelopen jaren een steeds prominentere plaats gaan innemen in SWPBS in Nederland. Soms wordt deze pijler ook wel afgebeeld als het fundament van een SWPBS huis (zie Figuur 2). Waardengestuurd onderwijs heeft immers betrekking op alle pijlers. Maar daarnaast speelt ook een andere, meer ethische overweging. Binnen SWPBS wordt er niet een expliciete keuze gemaakt voor een pedagogisch doel van onderwijs (Nelen, 2010): de school kiest zelf het doel waaraan zij wil werken en de manier waarop dat gebeurt. Juist het bewust werken vanuit waarden die de school kiest voorkomt dat SWPBS een 'kunstje' wordt, een manier van werken waarin leerlingen en leraren gedruild en geconditioneerd worden. De waarden staan dan ook centraal en worden gekozen in samenspraak met alle betrokken partijen in een school: personeel, leerlingen en ouders.

Het bovenstaande in ogenschouw nemend pleiten wij dan ook voor het aanpassen van de formulering van pijler één in: *'Vanuit gedeelde waarden schoolbreed werken aan gedrag en leren'*.

6.2 Pijler 2: Preventie staat centraal: zoveel mogelijk voorkomen van gedragsproblemen

Centraal bij deze pijler staat het ontwikkelen van een meergelaagd model van ondersteuning in de school met interventies voor alle leerlingen, risicogroepen en individuele leerlingen, zoals weergegeven in de piramide van interventies (Figuur 1).

De interventies worden ontwikkeld voor de specifieke schoolcontext en afgestemd op de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen. Zo kan het zijn dat een 'rode' interventie op een basisschool tot het standaardrepertoire van een school voor speciaal onderwijs behoort. Dezelfde interventie is in een andere context dan een 'groene' interventie. Bij het ontwikkelen van de interventies wordt zoveel mogelijk gebruikgemaakt van evidence-based strategieën.

Om de essentie van deze pijler beter onder woorden te brengen wordt de volgende formulering voorgesteld: *Preventie staat centraal vanuit een meergelaagd model van ondersteuning.*

6.3 Pijler 3: Positieve insteek: aanleren, oefenen en waarderen van gewenst gedrag op basis van heldere, eenduidige verwachtingen

Omdat de positieve benadering bij uitstek kenmerkend is voor SWPBS en instructie een van de meest krachtige instrumenten is die de leraar tot zijn beschikking heeft om leerlingen iets te leren, is ervoor gekozen dit in een aparte pijler onder te brengen. Het accent ligt bij pijler drie op het aansluiten bij wat er goed gaat en systematische instructie van wat nog geleerd moet worden.

Vanuit de schoolbrede waarden ontwikkelt de school specifieke gedragsverwachtingen voor verschillende situaties. Binnen SWPBS is er sprake van een gedragscurriculum: er worden lessen ontwikkeld en uitgevoerd om waarden en gedragsverwachtingen aan te leren. De lessen bevatten idealiter voorbeelden van welk gedrag wel en welk gedrag niet verwacht wordt en er wordt gebruikgemaakt van een variëteit aan didactische werkvormen. De lessen zijn ingebed in diverse thema's binnen het curriculum en leraren schenken dagelijks aandacht aan het aanleren van gedrag. Bij het aanleren en oefenen van gewenst gedrag bedienen leraren zich van instructietheorieën⁷. Leerlingen worden zoveel mogelijk actief betrokken bij het formuleren en aanleren van de gedragsverwachtingen.

Het erkennen en waarderen van gewenst gedrag vormt een belangrijk onderdeel van het managen van de consequenties in het SRC^s-model: bekrachtigen, ook wel positive reinforcement genoemd. Het aanbieden van een plezierige gebeurtenis direct volgend op een gedraging vergroot de kans dat die gedraging zich in de toekomst nogmaals gaat voordoen. Daarbij is het niet alleen belangrijk een bekrachtiger te kiezen die voor de leerling op dat moment betekenis heeft maar ook positieve bekrachtigers op de juiste manier te gebruiken.

Op PBS^s-scholen in de VS ondersteunt men positief gedrag veelal met behulp van een token economy systeem: een leerling ontvangt een token (bijvoorbeeld een briefje, fiche of muntje) en wisselt dit in tegen een (groeps)beloning. In Nederland bestaat er weerstand tegen het schoolbreed invoeren van dergelijke beloningssystemen, zo blijkt uit verhalen van PBS-coaches. Veelgehoorde argumenten zijn dat het te Amerikaans is en niet past bij onze Hollandse nuchterheid van 'Doe maar gewoon'. Daarnaast bestaat er ten onrechte het idee dat het gebruik van beloningen het ontstaan van intrinsieke motivatie van leerlingen ondermijnt (Cameron & Pierce, 1994; Das, Haasen, Souisa-Vlam, Wichers-Bots & Boezen, 2014; Kuper, 2014). Veel leraren werken in de praktijk vaak al met beloningen, bijvoorbeeld in de vorm van stickers of stempels of het verdienen van privileges. Maar een structurele, schoolbrede manier van bekrachtigen is vaak lastiger te realiseren, zeker wanneer men streeft naar een 3:1 ratio (3 complimenten op 1 correctie (Fredrickson, 2009)).

Een ander onderdeel van de positieve benadering in de Nederlandse onderwijspraktijk is, naast het zoeken van een manier van bekrachtigen die aansluit bij de schoolcultuur, het aansluiten bij wat al goed gaat. Een gedachtegang die ook kenmerkend is voor 'Oplossingsgericht werken' (Cauffman & Van Dijk, 2009) en 'Handelingsgericht werken' (Pameijer, Van Beukering & De Lange, 2009).

Op basis van het bovengenoemde stellen wij de volgende herformulering voor: *Positieve benadering: aanleren en waarderen.*

6.4 Pijler 4: Planmatige systematische aanpak op basis van data

Bij de introductie van SWPBS in Nederland werd het werken met Office Discipline Referrals (ODR) aangepast aan de culturele context door het registreren van gedragsincidenten: alle personeelsleden in de school registreren op een gedragsincidentenregistratieformulier voorkomend groot en klein probleemgedrag. Deze data worden gebruikt om te signaleren waar en wanneer het misgaat zodat er maatregelen getroffen kunnen worden. Het systematisch verzamelen van informatie over gedragsincidenten bleek in de praktijk lastig: leraren waren het niet gewend en ervoeren het vaak als verhoging van de werkdruk.

Een aantal ontwikkelingen zorgt ervoor dat langzaam maar zeker het datagestuurde werken vorm krijgt op de PBS-scholen in Nederland: enerzijds de komst van digitale systemen, zoals SWIS en IRIS, die het registreren van gedragsincidenten en het analyseren van de data vereenvoudigen en het werken met het TIPS¹⁰-model. Anderzijds het ontwikkelen van een bredere manier van datagestuurde werken door middel van het concept 'Moeilijke Onderwijs Situatie' (MOS) (Blonk, 2013; Van 't Spijker & Wichers-Bots, 2013; Wichers-Bots & Das, 2015). Ook de recente aandacht voor Response to intervention (RTI) en opbrengstgericht werken ondersteunen het datagestuurde werken in de school (Burns, Appleton & Stehouwer, 2005; Schölvinck & Jansen, 2014). En tot slot dient het werken met evaluatie-instrumenten genoemd te worden. Evaluatie-instrumenten meten in welke mate kenmerkende elementen van SWPBS in de school aanwezig zijn. In de V.S. zijn verschillende instrumenten ontwikkeld en in onderzoek gevalideerd¹¹.

De huidige formulering van pijler 4 scheidt ons inziens onvoldoende duidelijkheid: SWPBS kenmerkt zich door een systematische en planmatige aanpak, dat overstijgt alle pijlers, evenals het gebruik van evidence-based strategieën. Juist het structureel gebruik van (allerlei soorten) data maakt SWPBS uniek en krachtig. Daarom wordt de volgende formulering voorgesteld: *Data gestuurd werken*.

6.5 Pijler 5: Partnerschap met ouders en samenwerking met ketenpartners

De manier waarop deze pijler gestalte krijgt is sterk afhankelijk van de culturele context op nationaal en op lokaal niveau. Kern van deze pijler is een integrale samenwerking met voor de school belangrijke partners. Dat kunnen professionele ketenpartners zijn zoals jeugdzorg of maatschappelijk werk, maar ook maatschappelijke ketenpartners zoals een sportclub of de kerk. Ouders nemen een bijzondere positie in: zij delen de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kind met de school. Daarom spreken we liever van partnerschap dan van samenwerking.

Aparte aandacht verdient de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg. Voor individuele leerlingen kan samenwerking in de praktijk weerbarstig zijn, maar ligt het wel voor de hand. Samenwerking bij het ontwikkelen van universele interventies voor alle leerlingen (universeel niveau, ook wel tier 1 genoemd) is echter ook een krachtig preventief middel gebleken om problemen voor te zijn. Wanneer jeugdhulpmedewerkers, vanuit hun ervaring met kinderen met gedragsproblemen, in het onderwijs aanwezig zijn, ontstaat er een samenwerking op alle drie niveaus (zie ook Figuur 1). Door tevens de behandelingen van de jeugdhulp te laten aansluiten op de SWPBS-fundamenten van de school ontstaat een samenwerking waarbij de school uitgangspunt vormt en de jeugdhulp tijdelijk aansluit op school en thuis. Voor ouders en kind is de behandeling niet iets nieuws maar een vervolg op het pedagogische klimaat in de klas, waarbij extra ondersteuning noodzakelijk is. Het is daarbij belangrijk dat ook de samenwerking met ouders en ketenpartners

datagestuurd is en er gebruikgemaakt wordt van evidence-based strategieën. Onderzoek van Buist-Bouwman en Reijnders (2013) toont aan dat door voor alle leerlingen de SDQ¹² af te laten nemen, er een duidelijk beeld ontstaat van wat kinderen op welk gebied nodig hebben. Door specifieke SWPBS-interventies te koppelen aan de zorgvraag van een kind, kan de jeugdhulp vanuit de aanwezige data een vroegtijdige interventie inzetten, waardoor erger wordt voorkomen. Ook voor de thuissituatie van leerlingen zou de school in samenwerking met de jeugdzorg een meergelaagd model van ondersteuning moeten ontwikkelen. Dat ouders tegelijkertijd partners van de school zijn vraagt om over en weer goed afstemmen. Ten aanzien van pijler 5 constateren we dat de formulering de lading voldoende dekt.

Figuur 2 **Het bouwen van een huis als metafoor voor het implementeren van SWPBS, vrij naar een model van J. Kamstra**

7 Conclusie en discussie

In dit artikel zijn de zeven jaar geleden geformuleerde vijf pijlers van SWPBS kritisch bekeken aan de hand van literatuur, resultaten uit onderzoek, items uit evaluatie-instrumenten en ervaringen van PBS-coaches en -scholen. In de loop van de jaren hebben de pijlers meer verdieping en focus gekregen, maar de vijf pijlers geven nog steeds de kern van SWPBS weer. Wel stellen wij hier en daar een aanscherping van de formulering van de vijf pijlers voor om de inhoud beter recht te doen:

- 1 vanuit gedeelde waarden schoolbreed werken aan gedrag en leren;
- 2 preventie staat centraal vanuit een meergelaagd model van ondersteuning;
- 3 positieve benadering: aanleren en waarderen;
- 4 datagestuurd werken;
- 5 partnerschap met ouders en samenwerking met ketenpartners.

Iedere school kiest een manier die past bij de culturele context van de school om de vijf pijlers vorm te geven. Hoe een school dat doet is minder belangrijk: er zijn

immers meerdere wegen die naar Rome leiden. Uitgangspunt is dat er pas sprake is van SWPBS wanneer een school alle vijf pijlers weet te realiseren. Belangrijke vraag daarbij is hoe en in welke mate die vijf pijlers in de praktijk zichtbaar moeten zijn om te kunnen spreken van een PBS-school. Met andere woorden: wat moet een school minimaal gerealiseerd hebben? In de VS spelen de evaluatie-instrumenten een belangrijke rol bij het beantwoorden van die vraag. In Nederland is de discussie hierover nog in volle gang.

NOTEN

- ¹ Geschat wordt dat momenteel ongeveer 350 scholen in Nederland bezig zijn met het implementeren van SWPBS. Exacte cijfers zijn niet bekend.
- ² Opleidingsnotitie Fontys en Windesheim <http://docplayer.nl/4647746-Pbs-preventief-werken-aan-een-positief-schoolklimaat.html>
- ³ Schematisch weergegeven als ABC: Antecedent Behavior Consequence (ABC) of Stimulus Response Consequence (SRC).
- ⁴ SWPBS is opgenomen in de databank van het Nederlands jeugdinstituut (NJI) van effectieve jeugdinterventies.
- ⁵ Te vinden op www.pbis.org
- ⁶ <http://www.cde.state.co.us/mtss>. Geraadpleegd op 05-09-2016.
- ⁷ Bij voorkeur wordt gebruikgemaakt van het directe instructiemodel: het oefenen, structureren en samenvatten van nieuwe kennis, inzichten en vaardigheden en het opbouwen van een geordend en betekenisvol bestand van kennis en vaardigheden (Veenman, 2001).
- ⁸ Zie noot 2.
- ⁹ Positive Behavior Support.
- ¹⁰ Team Initiated Problem Solving (Todd et al., 2011).
- ¹¹ Er zijn instrumenten die gebaseerd zijn op zelfevaluatie (zoals de SAS en de TIC) en instrumenten die door een externe coach of onafhankelijke deskundige worden afgenomen (zoals de SET). Er zijn instrumenten die meten welke universele interventies op school zijn ontwikkeld (zoals BoQ) en instrumenten die zich richten op groeps- en individuele interventies (zoals de BAT en MATT).
- ¹² Strengths and Difficulties Questionnaire.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Zie hiervoor <http://tvodigitaal.nl> - oktober - 'Artikelen, Columns, Mededelingen'.

OVER DE AUTEURS

Alle auteurs zijn lid van het SWPBS-team Nederland, een groep PBS-pioniers van het eerste uur die het initiatief hebben genomen om een Nederlands SWPBS-netwerk te starten. Het doel van dit netwerk is om mensen en organisaties die zich bezighouden met SWPBS in Nederland met elkaar te verbinden; structuren te ontwikkelen die de implementatie van SWPBS op scholen ondersteunen; de kwaliteit van de implementatie van SWPBS in Nederlandse scholen te bevorderen en samen te werken in communicatie met de overheid.

Drs. **Monique Nelen**, Windesheim Expertisecentrum PBS, PBS coach en opleider, onderzoeker.
E-mail: Mjm.nelen@windesheim.nl

Drs. **Trees Das**, Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg van Fontys Hogescholen, senior docent, onderzoeker, PBS coach en opleider.

E-mail: T.das@fontys.nl

Dr. **Anita Blonk**, Windesheim Expertisecentrum PBS, ex-officio board member APBS, PBS opleider en onderzoeker.

E-mail: A.blonk@windesheim.nl

Drs. **Inge Reijnders**, PBSing, PBS opleider en trainer, Elker jeugdzorg, gedragswetenschapper.

E-mail: Inge.reijnders@telfort.nl

Monique Baard, PicaPedia, PBS coach, trainer, opleider, gedragspecialist.

E-mail: monique@picapedia.nl

Drs. **Emilie van Leeuwen**, PBS coach en opleider, senior ontwikkelaar en trainer bij PI Research/Kenniscentrum SWPBS Nederland.

E-mail: E.vanleeuwen@piresearch.nl

Drs. **Gonnie Albrecht**, PBS coach en opleider, directeur PI Research/Kenniscentrum SWPBS Nederland.

E-mail: G.albrecht@piresearch.nl